

XANZADA PALWANOVANIŃ QARAQALPAQ VOKAL JANRINDAĖI TUTQAN ORNI

*Ózbekistan Mámleketlik Konservatoriyası Nókis filiali
“Ulıwma kásiplik hám social gumanitar pánler kafedrası”*

*Kórkem ónertanıw qániygeligi
2-kurs studentı **Muratbaeva Rayxan**
Ilimiy basshı: **Kamalova G. M.***

Annotaciya: Bul maqalada Qaraqalpaq xalıqınıń arasında qosıqshı bolıp tanılıp kiyatırǵan jáne bir qosıqshılarımızdıń biri, ájayıp hawaz iyesi Xanzada Palwanova haqqında túsiniń berip ótiledi.

Tayanış sózler: Mektep, muzıka, kórik tańlawlar, xalıq qosıqları koncert dástúrleri, mádeniyat kúnleri, ustazlar.

Аннотация: В этой статье рассказывается об одной из наших лучших подружек, Ханзаде Палъановой, известной среди каракалпакского народа как подружка.

Ключевые слова: Школа, музыка, хореографические танцы, народные ансамбли, концертные инструкции, дневники, Мастера

Annotation: In this article, we will tell about one of our comrades-in-arms, Princess Khanzada Paluanova, who is known among the people of Karakalpak as a warrior.

Keywords: School, music, choir dances, folk ensembles, concert instruction, public days, teachers.

Qaraqalpaq xalıqınıń arasında qosıqshı bolıp tanılıp kiyatırǵan jáne bir qosıqshılarımızdıń biri, Xanzada Palwanova 1955-jılı 17-avgust kúni Qaraqalpaqstan Respublikası Shımbay rayonında dúnyaǵa keledi. 1961-jılı Shımbay rayonu Xalıq bilimlendiriw bólimine qarashlı 10-sanlı orta mektepke oqıwǵa baradı. Ol kishkeneliginen qosıq aytıwǵa qattı qızıǵadı bul qızıǵıwshılıqqa sebepshi bolǵan onıń ákesi bolıp tabıladı. Palwanovlar shańaraq aǵzaları tiginshilik kásibi menen shuǵallanǵan, degen menen bos waqıtlarında qaraqalpaqtıń milliy ásbabı alamoynaq duwtar menen qosıq aytıp turadı eken, Xanzadanıń ákesi duwtar shertip qosıq aytqan waqtında Xanzada onı shın ıqlası menen tıńlap solay etip muzıkaǵa kirip keledi al anası bolsa shınqobız áspabın shertetuǵın bolǵan.

Olar birgelikte úlgili shańaraq bolıp 3 perzentti yaǵnıy 1ul 2 qızdı dúnyaǵa keltirip tárbiyalap olardıń hámmesin oqıtıp, orta hám joqarı maǵlıwmatqa iye qılıp xalıqqa kerekli insan etip qatarǵa qosqan. Perzentlerin hámiyshe qollap quwatlaǵan. Olardıń hár biriniń qızıǵıwshılıǵı hám talantlarına biyparıq bolmaǵan. Bunday

juwappershilikli hám miyirman ata- ananıń ekinshi perzenti bolıp dúnyaǵa kelgen Xanzada Palwanova mektepte oqıp júrgen waqıtlarınan- aq óziniń talantı, bilimi, talapshańlıǵı menen qatarınan ayrılıp turdı. Hesh qanday bayram kesheleri onıń qatnasıwısız ótpedi. Mektepte oqıp júrgen waqıtlarında kóplegen tańlawlarǵa qatnasıp joqarı nátejelerge erisken. Ol waqıtları Qaraqalpaqtıń klassik shayırı Ájeniyazdıń “Bozataw” poemasını ustazları Kárimbay, Ibirayım, Joldasbay aǵa hám Uzılخان apalar menen birge atqarıp shıǵıp hám solar menen birge rayonlıq jarıslarǵa qatnasıp kelgen. Bir kúni Xanzada Shımbay rayonında bolıp ótetuǵın jarısta “Biybisánemniń” atlı qosıǵın aytıp birinshi orındı alıwǵa miyassar boldı. Sol jarısta júwriy aǵzasınıń másláhatı menen 1972-jılı Shımbay rayonındaǵı orta mektepti tamamlap Nókis qalasındaǵı J.Shamuratov atındaǵı kórkem óner bilim jurtınıń akadem vokal jónelisi bólimine oqıwǵa kirip hám Qaraqalpaqstan xalıq artisti Bazarbay Nádirov klasında bilim aladı. Ustazınıń ayanbay bilim beriwı nátejesinde kóplegen qosıqlar aytıp úyrenedi, tek ǵana qaraqalpaq xalıq qosıqların emes al rus, ózbek, qazaq hám qaraqalpaq xalıq qosıqları menen bir qatarda kompozitorlardıń dóretpelerinen “Adıńnan” “Náyleyin”, “Qaraqalpaq qızıman” qosıqların aytıp úyrenedi.

1964-jılı Xanzada 4-klass bolǵan waqtında ákesi oǵan ayaq mashın alıp berip Xanzadaǵa hár túrli úyge kerek bolǵan zatlardı tigip úyretedi, sebebi onıń ákesi duwtar shertiw menen birge óz dáwiriniń sheber tiginshisi edi. Xanzada Palwanovanıń tuwısqanlarında muzıka menen shuǵıllanıwshı insanlar bolǵan, jigit aǵası Nurlıbay Palwanov áke jolın dawam ettirip qaraqalpaqtıń milliy áspabı alamoynaq duwtar áspabın shertip úyrenen, al sińlisi Ayzada Palwanova bolsa Xanzadaǵa uqsap qosıq aytatuǵın eken biraq sol dáwirlerde qız balaǵa mádeniyat tarawı tuwrı kelmeydi degen pikirler sebebinen Ayzada qosıqshı bolıwdan bas tartadı. Shańaraqta tek ǵana Xanzada Palwanova mádeniyat tarawına kirip keledi.

Xanzada Palwanova 1971-1972-jılları Nókis qalası J.Shamuratov atındaǵı kórkem-óner bilim jurtına oqıwǵa kirgennen keyin Qaraqalpaqstan xalıq artisti Bazarbay Nadirov, Ilich Xodjametov, Sapargúl Kenjálieva sıyaqlı ustazlardan sabaq aladı. Sol jerde oqıp júrip Xanzada kóplegen jetiskenliklerge erisedi. 1973-jılı “vokal ánsambli” menen birgelikte Moskva qalasına barıp koncert bergen waqtında Ózbek kompozitorı M. Burxanovtıń “Aq altın” valsın atqarıp qaytadı, bunnan basqada uchilishede oqıp júrgen waqıtları xor jámaáti menen birgelikte qosıqlar atqarıwǵa miyassar boldı.

Xanzada uchilishede oqıp júrip 1974-jılı ómirlik joldası Marat Nurniyazov penen turmıs quradı, ol da mádeniyat xızmetkeri solay etip ekewi birgelikte jumıs islep júredi, sebebi ómirlik joldası da usı mádeniyat tarawı menen shuǵıllanadı, Marat Nurniyazov Chań saz- áspabın shertetuǵın bolǵan. Marat Nurniyazov Radio televedine de jumıs alıp barǵan. Xanzada Palwanova 1975-jılı oqıwın pitkergennen keyin ómirlik joldası menen birgelikte jumısın dawam ettirdi. J. Shamuratov atındaǵı uchilisheni

pitkerge jılı yaǵnıy 1975-jılı nókis qalasına Tashkentten miymanlar keledi, sol waqıtta Xanzada Qaraqalpaq kompozitorlarınıń qosıqların atqarıwǵa miyassar boldı. Olardı atap aytatuǵın bolsaq: Á. Sultanovtıń “Dala aqshamı”, “Tıńlarmekenseń”, “Súygeniń biykar”, Ğ. Demisinovtıń “Ishqındaman” qosıqların atqaradı. Radio televedinede islep júrip jası úlken ustazlar A. Shamuratova, A. Atamuratova, S. Mámbetova, B. Ótepbergenova, sıyaqlı xalıq súygen qosıqshılar menen birge koncertler berip júrgen. 1974-jılı Qaraqalpaq kompozitorı Á.Sultanov Xanzada Palwanovanı jumısqa alıp oǵan kóplegen qosıqlar úyretip Xanzadanıń mádeniyat tarawında óz ornın tabıwı ushın úlken úlesin qosadı. Á. Sultanov tárepinen shólkemlestirilgen Xalıq sáz-ásbapları orkestri menen atqarǵan qosıqlarına toqtalıp ótetuǵın bolsaq: Ájiniyaz shayır sózine “Barmeken”, “Dala ármanı” “Balıqshınıń qızıman”, S. Jiyenǵaliev, R. Dúysemuratovanıń sózine “Qız qosıǵı”, “Izlermekenseń”, K. Abdullaev penen birgelikte Qaraqalpaq xalıq shayırı I. Yusupov sózine, N. Musaeev muzıkasına “Áziz úlken”, “Ámiw jaǵısında gúlistan úlken”, qosıqların atqarǵan.

Bunnan basqa R. Sultanovtıń “Jaslıǵım meniń”, “Tıńlarmekenseń”, “Ármanıń bolmas” “Súygeniń biykar”, T. Qabulovtıń “Besik jırı”, Q. Dosanov “Kóz qarasında”, Asanov “Ana haqqında qosıq”, Á. Ájiniyazovtıń “Ana haqqında qosıǵı”, P. Jumamurtovanıń “Anajan” qosıqların atqarıp repertuarın bayıtqan.

1981-82-jılları qaraqalpaqtıń birinshi operası bolǵan “Ájiniyaz” operasında Xanzadanıń rólin atqarıwǵa tayarlıq kóredi biraq Xanzada óziniń den sawlıǵına baylanıslı Tashkent qalasına emlewinge ketip qalǵanlıǵı sebepli bul operanı atqarıw Xanzada Palwanova ushın árman bolıp qaldı. 1987-jılı emlenip kelgennen keyin Berdaq atındaǵı teatrǵa jumısqa kirip Qaraqalpaq kompozitorı Q. Záretdinov penen birge islesedi. Bunnan aldın Xanzada Gos teleradio komitetinde 25-jıl dawamında jumıs isleydi házirgi kúnde húrmetli dem alısta aqlıqlar tárbiyası menen shuǵıllanıp otır. Xanzada Palwanovaǵa bekkem den sawlıq tilep qalamız.

Paydalanılǵan ádebiyatlar:

1. Charshemov J. Problems of Using Karakalpak Folklore in Composers //Vital Annex: International Journal of Novel Research in Advanced Sciences. – 2023. – T. 2. – №. 3. – C. 270-273.
2. Charshemov J. A REVIEW OF MARKABAY JIEMURATOV'S WORK //Modern Science and Research. – 2023. – T. 2. – №. 10. – C. 818-821.
3. Niyazbaeva A., Kamalova G. ÓZBEKISTON XALQ BAXSHISI QALLIEV TENELBAY GENJEBAEVICH IJODI //Общественные науки в современном мире: теоретические и практические исследования. – 2023. – Т. 2. – №. 7. – С. 22-24.
4. Begis P., Kamalova G. M. SÓNBES JULDIZ //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 32. – №. 2. – С. 55-59.

5. Aysawle J., Kamalova G. M. SAHRA BÚLBÚLI ROZA QUTEKEEVA //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 32. – №. 2. – С. 60-66.
6. Dauletbaeva G., Kamalova G. A SHINING STAR //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 880-884.
7. Segizbaeva G., Kamalova G. M. DEVELOPMENT OF THE ORCHESTRA OF MUSICAL INSTRUMENTS IN KARAKALPAKSTAN //Modern Science and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 10. – С. 875-879.
8. Niyazbaeva A. J., Kamalova G. M. CHANQOVUZ MUSIQA ASBOBI VA UNING TURLARI //Journal of Integrated Education and Research. – 2023. – Т. 2. – №. 1. – С. 26-30.
9. Kamalova G. M. et al. QARAQALPAQTIN' BAY MIYRASI //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2023. – Т. 32. – №. 2. – С. 52-54.
10. Kamalova G. M., Axmetovna M. A. QOBIZ HAM JIRAWSHILIQ DASTURLERIN SAQLAW //Лучшие интеллектуальные исследования. – 2023. – Т. 9. – №. 1. – С. 123-126.
11. Kamalova G., Akhmetovna M. A. THE LEGACY THAT HAS COME DOWN TO US AS "JETI ASIRIM" //Лучшие интеллектуальные исследования. – 2023. – Т. 9. – №. 1. – С. 117-122.
12. Kamalova G. M. et al. OZBEKSTAN XALIQ BAQSISI GAYRATDIN OTEMURATOV //TADQIQOTLAR. – 2023. – Т. 25. – №. 1. – С. 40-42.
13. Kamalova G. M. et al. OZBEK MUZIKASINDA BALALAR FOLKLORI //Journal of new century innovations. – 2023. – Т. 39. – №. 2. – С. 85-87.
14. Gaziynexan, D., & Gulmaryam, K. (2024). QARAQALPAQSTANDA XOR RAWAJLANIWINDA ABDIJAPPAR MAMBETOVTIN' KORSETKEN TASIRI. *Modern education and development*, 13(4), 290-299.